

Рецензия

за „Хипертекстуални транспозиции на Шекспировия пасторален роман *Бурята* в три английски романа – *Магът* на Джон Фаулс, *Морето, морето* на Айрис Мърдок и *Призраци* на Джон Банвил”, дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор” по научната специалност Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия, професионално направление 2.1 Филология, област на висшето образование 2. Хуманитарни науки на ас. Елена Димитрова-Калъпсцова, докторант на самостоятелна подготовка в Катедрата по германистика и романистика при Филологическия факултет на ЮЗУ „Н. Рилски” – Благоевград

Проф. дфн Весела Кацарова

Първо искам да изтъкна, че отдавна съм оценила академичните достойнства на Елена Андонова. Помня я още като студентка, когато в семинарите по Нова английска литература проявяваше тънък усет към художествения текст и активно участие в дискусиите. По-късно бях рецензент на дипломната ѝ работа, в която още тогава се откри интересът ѝ към приемствеността в английската литературна традиция. След време бях свидетел на големия интерес, който предизвика изнесеният от нея доклад на конференция в Лондон, организирана от Европейската асоциация по англицистика (ESSE). По-късно този доклад бе отпечатан в престижно английско издание на Cambridge Scholars Publishing редом със статиите на изтъкнати европейски литературоведи.

Поради своята убеденост в академичните качества на Елена Андонова пристъпих към труда ѝ с големи очаквания, които напълно се

оправдаха. Още в началото трябва да подчертая най-голямото достойнство на дисертационния труд - той хвърля мост между две отдалечени епохи в английската литература: Ренесанса и съвремението ни. Андонова задълбочено анализира силната приемственост в английската традиция и най-вече огромното въздействие, което Шекспир оказва върху днешните британски писатели. По този начин трудът разкрива една от най-характерните особености на постмодерния период в английския роман – неговата интертекстуалност или според по-новата терминология склонността към „хипертекстуални транспозиции”.

Във въведението към разработката убедително се обосновава изборът на темата. Изтъква се, че в разглежданите съвременни романи са налице множество явни или скрити препратки към Шекспировата пиеса. Друга важна предпоставка е, че тази зряла творба на великия драматург е подходяща отправна точка, защото дава богат материал за анализа на актуални съвременни теории и течения като постколониализъм, постфеминизъм, постпатриархалност, постмодернизъм, на които до голяма степен се основава белетристиката през последните десетилетия. В тази част е изложена и тезата, че трите съвременни романа са своеобразно продължение на „Бурята”, тъй като след процеса на демистификация отшелническият свят в тях се представя като пространство, където всеки индивид може да се пречисти и да развие своята добродетелност. Изтъква се, че поради стремежа към по-радикален експеримент и трите съвременни творби влизат в открит диалог с текста на пиесата. Ясно са очертани общите черти между трите романа в качеството им на хипертекстуални транспозиции на Шекспировия пасторален романс. Фокусът в

дисертацията се поставя най-вече върху стремленията на съвременните творци да предефинират Просперо като силно въздействаща личност, която изпълнява важна роля в модерната британска литература.

В теоретичната част проличава високата ерудиция и компетентност на докторантката. Тази част, ясно и стегнато написана, е добре дозирана и съразмерна с обема на цялата разработка. В нея се правят препратки към Юлия Кръстева, Рифатер, Линда Хътчън, Джули Сандърс и др., но фокусът логически се поставя преди всичко върху теорията на Жерар Женет за транстекстуалните връзки и съответно върху класификацията им. Аргументирано се въвеждат основни термини на Женет като хипотекст, хипертекст, архитект, диегетична, прагматична транспозиция и др. Убедително се стига и до извода, че и в трите романа се наблюдава „хетеродиегетична транспозиция”, тъй като те се характеризират с промени във времето, мястото, социалната среда, както и в идентичността на героите. Изтъкват се и белези на „прагматична транспозиция”, свързани с промени в действията и мотивацията на героите.

Във втората глава Андонова проявява отлична информираност относно критическата литература върху Фаулс, Мърдок и Банвил, както и умение за класификация на критиката. Важно в случая е, че докторантката влиза в диалог с критиците и често изразява несъгласие с някои тълкувания. Чрез откритиите се нови версии на Просперо умело се съпоставя традиционната есенциалистка представа за човека с постмодерния възглед за фрагментарния децентрализиран субект.

В трета глава компетентно се разглеждат ключови текстове върху пасторалната традиция, като се проследява развитието ѝ от древността до наши дни. Тук отново се разкрива високата ерудиция и теоретичната

подготовка на докторантката. Подчертано задълбочен е и анализът на пиесата „Бурята” в четвърта глава, където ясно се очертава приносът на Шекспир към пасторалния жанр – най-вече въвеждането на маг, който редом с природата оказва силно облагородяващо въздействие върху околните. Успоредно с това умело се изтъква и границата между изкуство и реалност, както и невъзможността животът да бъде подчинен на естетически модели.

В главата върху „Магът” на Фаулс детайлно се разглеждат приликите и отликите между съвременния роман и „Бурята”. Ударението логически се поставя върху различията - изтъква се например етическата, а не развлекателната функция на представлението, което подтиква Ърф да се отърси от самоцелния естетизъм, подчертава се и новата роля на мага като хранител на нравствени ценности и източник на позитивна енергия. Друга съществена разлика е, че романът на Фаулс обрисова *двама* главни герои, Кончис и Никълъс Ърф, като носители на черти, характерни за Шекспировия магьосник. До голяма степен те установяват помежду си взаимоотношенията на учител-ученик. Кончис успява да тласне Ърф към себепознание чрез поставянето на ренесансова дворцова маска, като по този начин същевременно се постига и демистификация на пасторалния романс.

В анализа на „Морето, морето” от Айрис Мърдок много отчетливо се откроява внушението, че „магията” може да оказва силно манипулативно въздействие върху околните, да крие разрушителна сила и дори да доведе до действителна, а не мнима смърт. Ясно е открит и контрастът между двете проявления на мага в романа – себичния манипулатор Чарлс Ароуби и великодушния му братовчед

Джеймс Ароуби, който умее да цени „другостта” у хората край себе си. Той се откроява като една значително преосмислена версия на Шекспировия Просперо. По този начин романът на Мърдок подменя един маг, чието въздействие понякога е пагубно, с друг, проникнат от усещане за съпричастност към ближния.

В анализа на „Призраци” от Банвил също се правят убедителни паралели между романа и „Бурята”, но фокусът удачно се поставя върху творческото пресъздаване на пиесата. С подходящи примери се доказва как съвременният писател обогатява и разширява пасторалния романс. Тук предефинирането на Шекспировия Просперо е подчертано радикално, защото героят съчетава в себе си черти едновременно на Просперо и Калибан. По този начин Фреди Монтгомъри се откроява като типичен постмодерен литературен герой, конструкт от различни същности и социални роли, които не могат да се обединят в хомогенно, кохерентно цяло.

В заключението ясно и стегнато се обобщават сходните черти в разглежданите романи, като се набляга на стремежа към демистификация, демитологизиране и деконструкция. Подчертават се най-вече двете същности на съвременния маг, представени чрез различни герои, а също и двете страни на пасторалния свят – действителното и фикционалното пространство. Изтъква се, че и в трите съвременни творби се преформулират съществени идеи като връзката между живота и изкуството, между човека и природата, ролята на любовта в човешкото битие и т.н. Смятам, че ако изследването излезе като книга, биха могли да се направят и някои по-пространни обобщения за естетиката на постмодернизма.

Най-същественият принос на предложения дисертационен труд е, че се фокусира върху съвременния прочит на Шекспировия пасторален романс – не като творба, утвърждаваща патриархални, монархически и колонизаторски ценности, а като текст, който разкрива взаимовръзките между природа и цивилизация, живот и изкуство и същевременно обрисова сложната противоречива човешка същност. Чрез обстойно изследване на три значими съвременни романа дисертантката преосмисля дълбинното съдържание на централни за пиесата теми, идеи и понятия. По този начин Андонова откроява огромния творчески потенциал на съвременната британска белетристика, която преосмисля и обогатява литературната традиция, като вниква в неизследвани дълбини и ѝ придава нови поетически измерения.

Като имам предвид аналитичните качества на докторантката, подчертаната ерудиция, несъмнения академизъм, богатия английски език на изследването, както и научните достижения в предложената дисертация, уверено мога да заявя, че Елена Андонова-Калъпсцова напълно заслужава да получи научната степен „доктор”. Смятам също така, че трудът ѝ трябва непременно да се издаде, за да стане достояние на повече хора.

4 декември 2012 г.

Рецензент:

(проф. дфн Весела Кацарова)